

Γλώσσα και ΜΜΕ - 9

Ποδοσφαιρικά

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Παλιότερα, την εποχή του ραδιοφώνου, άκουγε κανείς τους πιτσιρικάδες να κάνουν «ζωντανή αναμετάδοση» ποδοσφαιρικών αγώνων που σκάρωναν με τη φαντασία τους. Μπορούσαν να περιγράψουν ολόκληρη την εξέλιξη ενός φανταστικού ματς, όπου βέβαια νικούσε πάντοτε η ομάδα τους. Ήξεραν τα ονόματα των παικτών και χρησιμοποιούσαν το ειδικό λεξιλόγιο, τις στερεότυπες εκφράσεις, το ρυθμό και την επιτόνιση των πραγματικών «σπίκερ». Είχαν κατακτήσει τη «γραμματική» της αναμετάδοσης, το σύνολο των κανόνων που είναι απαραίτητοι για τη δημιουργία «προφορικών κειμένων» στο ύφος των ραψωδών της κυριακάτικης αθλητικής ενημέρωσης.

Τη δημοσιογραφική «γλώσσα του ποδοσφαίρου» την περιέγραψε με αξιοθαύμαστη διεισδυτικότητα και επάρκεια ο Ιταλός νεοελληνιστής Vincenzo Rotolo («Il linguaggio calcistico in Grecia», 1973). Ο Rotolo κατέγραψε μεγάλο μέρος του ποδοσφαιρικού λεξιλογίου και έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις μεταφορές και τις παρομοιώσεις της αθλητικής δημοσιογραφίας. Πολλές λέξεις είναι δανεισμένες από τα αγγλικά. Η ίδια η λέξη «ποδόσφαιρο» είναι μεταφραστικό δάνειο από το αγγλικό football. Έχουμε λέξεις που περιγράφουν τους συντελεστές του παιχνιδιού (*γκολκίπερ* ή *τερματοφύλακας*, *σέντερ φορ*, *χαφ*, *έξω δεξιά* / *αριστερά*, *ρέφερι* – και *ρέφερης*, όπως γραφόταν παλιότερα – *λάι(ν)σμαν* ή *επόπτης* κ.ά.) καθώς και τα τεχνικά χαρακτηριστικά του (*σκορ*, *άουτ*, *γκολ*, *κόρνερ*, *φάουλ*, *πέναλτι*, *μικρή* / *μεγάλη περιοχή*, *επανάληψη*, *ημίχρονο* κ.ά.). Μεγάλος αριθμός στερεότυπων εκφράσεων αναφέρονται σε ενέργειες και «φάσεις»: *ανοίγει*, *κόβει*, *αλλάζει την μπάλα*, *γρήγορη εναλλαγή*, *ένα-δύο*, *καθαρίζει τη φάση*, *βγάζει σέντρα*, *παράλληλη μπαλιά*, *σε θέση βολής*, *τετ-α-τετ*, *κρεμάει τον τερματοφύλακα*, *η μπάλα γλείφει το δοκάρι*, *καρφωτή κεφαλιά*, *τακουνάκι*, *τάκλιν* / *προβολή*, *κλάδεμα*, *ποδιά*, *ανάποδο ψαλίδι*, *κεφαλιά ψαράκι*, *φαλτσαριστό* / *ψηλοκρεμαστό σουτ*, *μπανάνα*, *καλοτραβηγμένο χτύπημα* κ.ά. πολλά. Κρίνοντας από τους φρασεολογισμούς αυτούς, ένας ποδοσφαιρικός αγώνας μοιάζει να θεωρείται, κατά κάποιο τρόπο πριν ακόμη διεξαχθεί, *τεμαχισμένος* από την ίδια τη γλώσσα που θα χρησιμοποιηθεί για την περιγραφή του σε κομμάτια ενεργειών και «φάσεων», ήδη αξιολογημένων ως προς τη σπουδαιότητά τους.

Ιδιαίτερη συνοχή στις αναμεταδόσεις δίνουν οι καταχρηστικές μεταφορές και οι παρομοιώσεις. Εξαιρετικά διαδεδομένη, όπως και στα περισσότερα αθλήματα, είναι η μεταφορά του πολέμου (*αντίπαλοι*, *επίθεση*, *άμυνα*, *επιθετικοί* / *αμυντικοί* *παίχτες*, *αντιπερισπασμός*, *στρατηγική*, *ήρωες*, *αυτοθυσία*). Χωρίς την πολεμική αυτή μεταφορά δεν μπορούμε καν να διανοηθούμε τη διεξαγωγή ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Όπως δείχνει ο Rotolo, δεν λείπουν επίσης οι παρομοιώσεις με δυνάμεις της φύσης (*καταιγίδα*, *θύελλα*, *κυκλώνας*), με άγρια ζώα (*λιοντάρι*, *αίλουρος*), μηχανές (*κανόνι*, *οδοστρωτήρας*), μυθικά πρόσωπα (*γίγαντες*, *Τιτάνες*), καθώς και οι συγκρίσεις με την τέχνη (*τεχνίτης*, *στυλίστας*, *βιρτουόζος*, *ρεσιτάλ*, *σόλο*, *ντουέτο*, *χόρεψε την αντίπαλη άμυνα*, *ο Ηρακλής έπαιξε με το ρόπαλό του τη λύρα του Απόλλωνα* – πβ. P. Mackridge, «Η νεοελληνική γλώσσα», 1990, σ. 475), την ποίηση ή τη ρητορική του λόγου (*απλό ποδόσφαιρο*, *φλύαρη επίθεση*). Πολύ διαδεδομένες

είναι και οι σεξουαλικές μεταφορές, ιδιαίτερα μεταξύ των οπαδών (παραδείγματα των οποίων δεν θα παραθέσουμε).

Η μετάδοση των ποδοσφαιρικών αγώνων από την τηλεόραση περιόρισε κάπως αυτή την πλούσια «γλώσσα του ποδοσφαίρου». Οι σπίκερ έγιναν σχολιαστές. Δεν χρειαζόταν πια να «δίνουν εικόνα» ενός παιχνιδιού με λόγια. Αρκούνταν να υπομνηματίζουν την εξέλιξή του. Η περιγραφή τους έγινε περισσότερο ελλειπτική (*συνέχεια στο παιχνίδι απ' τον Φερνάντεζ ... Μίτσελ ... Τόργκελε στα άκρα ... ο Λεοντίου πιο δυνατός ... χάνει τη μπάλα*). Πρόκειται για την ίδια μηχανική συνδυαστική που ακούμε και στα αγγλικά του πλεί στέσιον: ένα ηχογραφημένο κομμάτι λόγου, μία προφορική λεζάντα για κάθε κίνηση του τζόιστικ.

Η «γλώσσα του ποδοσφαίρου» διατήρησε τη ζωντάνια της στις αθλητικές εφημερίδες. Μόνο που εδώ είναι πολύ πιο έκδηλη η ιδεολογική λειτουργία που βρίσκεται προ-εγκατεστημένη στις συμβάσεις του αθλητικού δημοσιογραφικού λόγου και ενεργοποιείται κάθε φορά από το φανατισμό συντακτών και αναγνωστών. Κάθε ποδοσφαιρικό αγώνα προηγείται και έπεται μια μάχη λόγων. Ήταν ή δεν ήταν πέναλτι η ανατροπή στο τελευταίο λεπτό των καθυστερήσεων; Η γλώσσα τεμαχίζει ένα ποδοσφαιρικό παιχνίδι σε «φάσεις», αλλά εμείς κρίνουμε, ο καθένας ανάλογα με την αντίληψή του της πραγματικότητας, δηλ. σύμφωνα με το ποια ομάδα υποστηρίζουμε, την περιγραφή που καλύτερα ταιριάζει στη συνεχή ροή εικόνων και εντυπώσεων. Και ως γνωστόν, εμείς μιλάμε μόνο τη γλώσσα της αλήθειας. Η ιδεολογία είναι πάντα ιδεολογία των άλλων.

* Ο Σπ. Μοσχονάς διδάσκει γλωσσολογία στο Τμήμα ΕΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_3_25/05/2008_270904